

HISTORIEBREV NR. 3

MARS 2021

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Redaktør: Jørn-Kr. Jørgensen – jornjoer@gmail.com - Redaksjon: Karin Arnesen og Olav Rune Bastrup

JACOB WILSON – EN TØYEN-LÆRER MED KJÆRLIGHET OG OMSORG FOR SINE ELEVER

Jacob Wilson – bildet t.h. - var min lærer på Tøyen skole i 4. til 7. klasse i årene 1959-63. Lærer Wilson var nærmest en legende på skolen. Min unge klarinettlærer Kolbjørn Bakken fra Schübelers gate og som hadde Wilson som lærer fortalte meg i en spilletime at jeg lå an til å få Jacob Wilson som klasseforstander. Sagt med ærefrykt i stemmen.

Jacob Wilson hadde aner fra Skottland. Med hjelp fra Karin Arnesen i Enerhaugen, Grønland og Tøyen Historielag har vi funnet ut at hans tippoldefar (John f. 1776 – d. 1830) kom fra Skottland, liksom hans tippoldemor (Thine Kemp f. 1780 – d. ?). Deres sønn Ralph Wilson ble født i 1808 og var gift med Ingeborg Marie Clemens. Jacob Wilsons tippoldefar må derfor ha kommet til Norge fra Skottland midt under Napoleonskrigene hvor engelskmennene blokkerte skipsfarten til Danmark og Norge. Kanskje mer om dette en annen gang. Læreren Jacob Wilson ble født i 1899 i Greipstad i Vest-Agder, hans far var hjulmaker og det ser ut til at han har hatt mange søsken.

Jacob Wilson var annerledes enn de andre lærerne vi hadde. Hans ansiennitet blant lærerne gjorde at han kunne velge Tegnesalen i 4. etasje på hjørnet av Hagegata og Sexes gate som sin

hjemmebane. Dette gjorde at han kunne holde minst to aktiviteter i gang samtidig på grunn av den ekstra store, tomme plassen bakerst i klasserommet.

Når elevene hans ankom klasserommet om morgenen kunne de oppleve at han øvde på sin kjære fiolin i sin Harris-tweed-dress med vest og knappestøvler. Han var svært interessert i Sherlock Holmes og leste fra hans fortellinger – og han så eksakt ut slik vi gutta hadde sett for oss Sherlock Holmes – beskrevet i Arthur Conan Doyles verker.

Dagen begynte med 25 svømmetak i takt ved pultene og deretter avsynging av en salme. Ofte advarte Wilson oss om bruk av tyggegummi som lurte kroppen til å gi oss et sug og lure oss til å tro at vi var sultne. Han demonstrerte at det var mulig å være sprek selv i hans alder ved å stå på hendene ved kateteret med knappestøvlene høyt i luften!

Wilson var opptatt av at alle hans elever skulle lære å svømme. Han tok oss derfor ofte med til Torggata Bad – mye oftere enn andre klasser på Tøyen skole (bilde fra skolegården). Han rettledet og motiverte oss til å ta svømmeknappen, deretter Lille- og Store Havhesten. Han var selv dommer da vi stupte og tok tiden da vi svømte om kapp. Selv var han aldri å se i badedrakt.

Fysisk form satte han høyt. Dette kom muligens av en militær fortid uten at det noen gang ble nevnt. Han tok oss ofte med til Jordal og Caltex-løkka, hvor vi gravde vår egen lengdehoppgrøp. Hans innsats gjorde at mange av elevene oppnådde både idrettsmerket i bronse, sølv og gull.

Wilson var nøye på renslighet. Han inspiserte oss ofte i ørene – særlig de han mistenkte ikke hadde det så godt hjemme. Ikke godkjent inspeksjon medførte at den uheldige eleven måtte gå bakerst i klasserommet og vaske seg i ansiktet, på halsen og i ørene. Utslitte tannbørster måtte vises og ble behørig notert av læreren. Litt uklart hvorfor, men det var kanskje for å vise at vi faktisk pusset tennene. Tøyen skole var spesiell i så måte at elevene kom fra ytterst forskjellige samfunnslag og miljøer. Ganske mange bodde i Statsblokkene i Sofienberg gata og omliggende gater. I løpet av folkeskolen hadde vi barn av to ministre i Gerhardsens regjering med foreldre i ledende stillinger i statsapparatet. I Ringgata, Monrads gate og gatene rundt Tøyen skole var elevene ofte fra solide arbeiderfamilier. Den tredje gruppen av elever bodde i kommunale leiegårder og noen av våre klassekamerater var tydelig ofre for omsorgssvikt.

På tross av sin militære, strenge positur viste Jacob Wilson til tider at det innerst inne var en lærer med omsorg for sine elever. Det var ikke uvanlig å bli sendt på patrulje hjem til noen av elevene med mistanke om omsorgssvikt når de ikke møtte på skolen. Det var sjokkerende å få innsyn i hjem hvor ofte fedrene var alkoholisererte og kunne være aggressive, men vi fikk som regel eleven med oss tilbake til skolen.

Et annet pedagogisk grep som lærer Wilson benyttet seg av var å sende elever som sto faglig sterkt ut av klasserommet og inn på Eventyrsalen for å ha ekstratimer med faglige svakere elever. Jeg opplevde en gang å bli truet med kniv under en slik seanse av en klassekamerat. Likevel fikk jeg etter hvert interesse for å undervise, noe som har vært nyttig senere i livet.

Da Wilson fant ut han skulle terpe avsnitt i lærebøkene for elevene, sendte han de han visste allerede hadde forstått og lært stoffet, bak i klassen for å binde inn bøker! Jeg husker jeg bandt inn en sliten bok om Sherlock Holmes – som jeg fortsatt har i bokhylla.

Et annet grep Wilson benyttet seg av, var at han uttalte klart at lekser ikke behøvde å læres

utenat. Han lærte oss å trekke ut en disposisjon av leksen og lage en kort liste som vi fikk bruke når vi ble hørt. Lappen måtte framvises til læreren og godkjennes for så å plasseres på et staffeli oppe ved kateteret for bruk under høring av stoffet. Etter hvert prøvde enkelte seg med å nesten skrive ordrett fra teksten, men dette ble det slått hardt ned på!

Sparsommelighet var en dyd for en person som Jacob Wilson. Etter hvert valg – enten det var kommune- eller stortingsvalg i gymsalen på skolen, ble vi sendt på ekspedisjon for å hente kilovis med ubrukte stemmesedler. Disse ble i sin tur til kladdeark for klassen i årevis. Særlig grammatikkprøver ble utført på baksiden av stemmesedlene. Vi lærte såpass mye grammatikk av Jacob Wilson at vi imponerte med våre kunnskaper både på realskolen og gymnaset.

Jacob Wilson var nok en fremmed fugl blant kollegene på Tøyen skole. Han hadde sine røtter på vestkanten - han bodde på Frogner, og vi opplevde ikke sjeldent at han heller satt ved kateteret og spiste matpakka enn å søke selskap med kolleger på lærerværelset. Dog satte han pris på en lokal delikatesse. Han sendte ofte elever ut på ekspedisjon til Kneippbrød-fabrikken for at de skulle kjøpe dobbeltstekt kneippbrød. (Terje Knudsen, styremedlem i Historielaget.)

UTEN MAT OG DRIKKE

«Uten mat og drikke duger helten ikke», heter det i ordtaket. Om dette var noe av bakgrunnen for opprettelsen av Oslo Folkerestauranter 9. november 1914 for å drive produksjon, restauranter og utsalg, hvor folk kunne få billig og god mat og drikke i en tid med vanskelig forsynings- og ernærings-situasjon, vet vi ikke.

Folkerestaurantene startet produksjonen i Melkeforsyningens gård i vårt distrikt i Schweigaards gate 34, men da lokalene ble for små, kjøpte eierne fabrikk og kontorlokaler i Østensjøveien på Bryn.

I 1917 ble Christiania Fiskematkjøkken, byens eldste i bransjen, kjøpt opp. Den første restauranten med delikatesseutsalg ble åpnet på Grønlands Torg og deretter kom en på Grünerløkka.

I slutten av 1930-årene hadde Oslo Folkerestauranter restauranter mange steder i byen i tillegg til flere delikatesseutsalg. Det var 7 til 10 restauranter og utsalg, og for vårt distrikts vedkommende lå restauranten og utsalget i Grønland 7 ved Grønlands Torg – bildet t.v..

Ved torget lå også dansesalen «Frysjuhull» i Grønland 7 og Frelsesarmeen hadde sine første møter i Grønland 9. Fra 1911 lå Gartnerhallen og Kjøttballen på torget. Slaktehuset (kjøttkontrollstasjon) ble tatt i bruk 1913 - samme år som torget ble asfaltert. Gartnerhallen brant i 1974 og samme år ble Slaktehuset og Kjøttballen revet. Oslo Folkerestauranter hadde i 1966 fremdeles sju restauranter og 15 butikker. 1971 ble selskapet fusjonert med Christiania Dampkjøkken og det ble utviklet i retning mer storproduksjon, kantinedrift og catering. 1988 ble selskapet overtatt av SAS Catering.

BARN PÅ ENERHAUGEN

Barn på Enerhaugen i 1957. Skal tro om gutten har fått seg ny sykkel? Den skiner slik. Det var ikke så vanlig å få ny sykkel den gang. Man arvet gjerne av søsken. Fellesskapet var meget utbredt på Enerhaugen.

Enerhaugens Samfund havde ogsaa iaar paa Helligtrekongersaften arrangeret en vellykket Juletræfest for 400 Børn fra Byens forskjellige Menigheder. Kand. theol. Hauer holdt Festtalen, hvorefter Børnene trakteredes med Kaffe og Julekage, senere med Appelsiner, Nødder, Kager og Æbler.

NY BOK OM ENERHAUGEN UNDER ARBEID

To forfattere holder nå på med de forberedende arbeider til en bok om Enerhaugen. De har jobbet med prosjektet i mange år, og har mange intervjuer fra det gamle Enerhaugen liggende. - de har tatt kontakt og spør om vi kan etterlyse bilder fra det gamle Enerhaugen; bilder og malerier m.m. Ta kontakt med redaksjonen, så formidler vi videre kontakt. Det er et spennende prosjekt som nå er i ferd med å se dagens lys.

GARTNER JOHANN SIEBKE

La du merke til denne gamle annonsen om salg av Siebkes potteplanter i Historiebrevet fra februar? Ja hvem var nå han? Det fikk jeg lyst til å finne ut. Han var dansk/tysk, oppvokst i

**Realisation
af Potteplanter.**
Afdøde Gartner Siebkes Samling af Pottedplanter udsælges til Godtjys fra hans Have i Tøiløngaden.

Holstein, og ble ansatt som «botanisk gartner», dvs overgartner, i Botanisk hage i 1813 (Det Kongelige Fredriks Universitet ble etablert i 1811). Og han var en viktig bidragsyter i planlegging og anlegging av hagen de første 40 årene. Hagen ble kjent etter hvert kjent for si rike plantesamling, et resultat av samarbeidet mellom botanikeren Mathias Numsen Blytt, Siebke og hagens undergartner Nils Green Moe.

Fagfolk og akademikere reiste rundt i Europa og bragte med seg tilbake et stort og variert antall planter. I 1850-årene ble hagen spesielt kjent for sin store plantesamling. Det er først og fremst

Bekjendtgjørelser.
Dødsfald.
Med dyb Bemød bekjendtgjøres herved, at min inderlig elskede Mand, vore 5 Børns kjærlige Fader, botanisk Gartner Johann Siebke, Indehaver af N. f. B. D., efter 42 Aars lykkelig Ektekab forlod det Jordiske Frestbagen den 14de d. M. 76 Aar gammel.
Botaniske Have, den 21de August 1857.
Maren Cathrine Siebke,
født Jul.
De Mange, der hædrede min Mand's Minde ved at ledsage ham til Graven, modtage herigjennem min og mine Børns inderligste Tak.
Maren Cathrine Siebke,
født Jul.

på hagebruksområdet at Siebke har satt spor etter seg, ikke minst gjennom de mange gartnerelver som hadde sin læretid i Botanisk hage under Siebke, og som senere tok med sine kunnskaper rundt i resten av landet.

Siebke (bildet) døde på Tøyen hovedgård 1857, 76 år gammel. En del av Kirkegårds gata ved Botanisk hage fikk i 1972 navnet Siebkes gate. Det er en sidegate til Sars' gate.

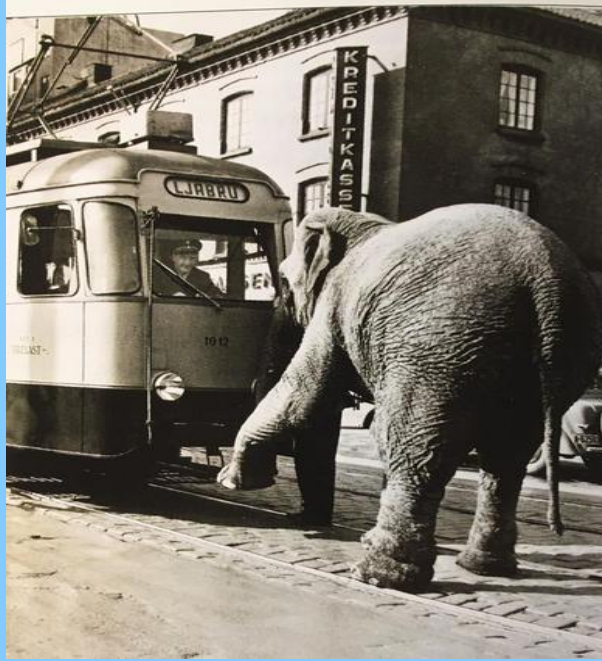
Leter man i Digitalarkivet finner man mange Siebker. Johann giftet seg 18/4 1815 i Oslo Domkirke med norske Maren Cathrine Juul. De fikk mange barn sammen og flere av deres ektefeller ble «hentet» fra Danmark. Sønnen, med samme navn, ble en av Norges fremste entomologer (læren om edderkoppdyr)) og Siebke-navnet er fremdeles i bruk Norge. Johann Siebke døde 14/8 1857. Året etter, 9/4 1858, «forlanger» enkefruen at det holdes auksjon på Tøyen Gård. Minst en av hans etterkommere må også ha vært gartner. Fra 1860-tallet og fremover kan vi finne mange annonser fra handelsgartner Siebke ved Nybroen.

Dødsannonsen er fra Morgenbladet lørdag 22/8 1857 (rykket inn fem ganger). Kilde: snl.no og https://nbl.snl.no/Johan_Siebke (Karin Arnesen).

CIRKUS ARNARDO PÅ GRØNLAND – ET VÅRTEGN

«Cirkus i byen» hørte vi av og til noen rope da jeg gikk på folkeskolen. - Da la vi veien om Grønlands Torg. Vi var ikke gamle guttene, men på cirkus – med «C» skulle vi. Det var kanskje

ikke så mye for underholdningens skyld, men for å se cirkusdirektør Arne Arnardo, den store mannen med floss hatt som snakket et språk vi nesten ikke forstod og som sa både «akrakadabra» og «simsalabim» så hvem som helst kunne tro det! - I flere år holdt cirkuset til i noen våruker på Grønland Torg, siden flyttet det opp til det som ble kalt for «cirkustomta» på Tøyen ved Munch-museet. - Arnardo var ikke redd for å bruke effekter, og av og til tok han dyrene med ut på tur. Her er det elefant som har fått en Ljabru-trikk å skubbe seg på. - Nå er ikke lenger dyr tillatt i cirkus. Heldigvis kan vi si, men klovnene og musikken er der, atmosfæren og lukten av sagflis. Den henger ved den dag i dag– over 50 år senere. Gratisbilletter fikk vi også! (JKJ).

GATEKAMPER PÅ TØYEN OG KAMPEN – OG GUTTEKAMPER PÅ 50-TALLET

På Tøyen var det guttekamper i midten av 1950-årene. Det var slåsskamper mellom gjenger fra Tøyen mot gjenger fra Kampen. Det var nevekamper og det ble kastet stein og slått med stokker. Kamparenaene var i søndre del av Ola Narr, bortenfor Bellevue og på sletta ovenfor der Munchmuseet er i dag, på Caltexløkka. Kampene var avtalt på forhånd og det deltok 20-30 gutter på hver side. Etter at kampene var avsluttet gikk gjengene hjem, hver til sitt for å lege sårene. Noen måtte på legevakten for å få bandasjert lettere skrammer og sår, etter å ha fått en «stein i hue».

På midten av 1950-tallet florerte det med gjenger og slagsmål blant ungdommer i Oslo. Det var lite å ta seg til for ungdommen, så slåssing og småkriminalitet ble et tidsfordriv før ungdomsklubbene ble etablert rundt om i byen mot slutten av 1950-årene. Mye endret seg med ungdomsklubbene. Men før det ble gjengene hyppig omtalt i datidens aviser. De stjal

biler og motorsykler og viste en freidighet uten grenser, med liten respekt for de voksne. Mest omtalt var Frogner-banden, men også Ola Narr-banden og fem-seks andre var beryktede.

OLA NARR-BANDEN

Der jeg vokste opp - i Sofienberg gata 57 - var det kort vei til Ola Narr, som var som en «urskog» byen. Skogen var ganske tett mellom hoppbakken og Bellevue. Mine kamerater og jeg var ofte der for å utforske området, klatre i trær og bygge hytter. Det var vårt domene.

Men, ikke vårt alene. Det var også Ola Narr-bandens aktivitetsområde. En gang ble jeg fanget og bundet til et tre. Mine kamerater slapp unna. Der stod jeg da med utsikt mellom trærne ned mot huset Belvedere (som JKJ omtaler i Historiebrev Nr. 2). Der i huset var det ikke tegn til liv, og ingen kom forbi. Ola Narr-banden var ikke voldelige mot meg, men jeg var bundet fast og kom meg ikke løs. Jeg var nok glemt. Der stod jeg til ut på ettermiddagen -

Caltex-løkka

til foreldrene mine savnet meg da jeg ikke kom hjem til middag. Det ble sendt ut en «redningsekspedisjon». Jeg ble funnet, tauene ble løsnet og jeg kom meg hjem til middag.

BLACKIE-GJENGEN

Med klesdrakt gjerne inspirert fra amerikanske filmer, med svarte skinnjakker og jeans, samlet gjengen seg på «stripa», på Karl Johans gate mellom Egertorget og Universitetsgata. De var nok de aller tøffeste på den tiden. De slåss ikke åpenlyst med andre gjenger, men kjørte fram og tilbake på sine motorsykler. De stod i flokker rundt motorsyklene og skremte bort andre. Det hendte at de ranet voksne som lot seg provosere. Det var ganske mørkt langs Studenterlunden og trerekken der på den tiden. Det var skummelt å bevege seg der blant skinnkledde ungdommer iført springkniver, med patroner i kjeder rundt halsen og rundt håndleddene. Blackie-gjengen opphørte å dominere på «stripa» da det etterhvert ble flere lamper og bedre belysning langs Karl Johans gate. - Noen medlemmer av Blackie-gjengen bodde i området rundt Helgesens gate, opp mot Ola Narr (der JKJ bodde og som han omtaler i Historiebrev Nr. 2. Jeg er nok noen (få ?) år eldre enn JKJ).

De samlet seg gjerne i krysset Helgesens gate/Finmark gata med sine motorsykler - de fleste med 125 kubikk ytelse og størrelse og noen få «store» sykler - på 250 kubikk. Det hendte at jeg og mine venner fikk tilbud om å kjøpe en motorsykkel for en 10-er eller to da vi gikk forbi på vår vei til Carl Berners plass og Ringen kino. Det var stjalne sykler og kanskje fristende å slå til på tilbudet. Det var i det hele tatt lett å havne ut på «skråplanet» der i strøket. Det er tankevekkende å filosofere over hva som gjorde at noen ble både små og store kriminelle, mens andre skikket seg så noenlunde bra. (Tor Kubberud).

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

c/o Interkulturelt Museum (IKM), Tøyenbekken 5, 0188 Oslo

E-mail: egt.historielag@gmail.com - Org.nr. 924 634 766 Bankkonto: 1813 31 32690 - Vipps: 611188
